

ምሁራን/አክቲቪስቶች አሮምኛ በአማራ ክልል በግእዝ ፊደል እንደ ትምህርት እንዲሰጥ ጠየቁ።

በግርግ ካሳ

“በባዕዳን ፊደል የሚጽፉ አፍሪካውያን፣ በአውሮፓውያን ቅኝ ገዢዎች ሲገዙ የነበሩና ራሳቸው የፈለሰኛቸው የፊደላት አማራጭ ያልነበራቸው ሕዝቦች ናቸው። እኛ በጀግኖች አባቶቻችንና እናቶቻችን ደምና አጥንት ነፃነታችን ተከብሮልን የኖርንና አኩሪ ቅርስ የሆነ የራሳችን ፊደል ያለን ሕዝቦች ቅኝ እንደተገዙትና እንደተዋረዱት ያልታደሉ ሰዎች ልንሆን አይገባም።” ሲሉ ታዋቂ ምሁራን እና አክቲቪስቶች፣ አሮምኛ በአማራ ክልል በግእዝ ፊደል እንዲሰጥ የሚጠይቅ ጥናታዊ ሰነድ አዘጋጅተው ለአቶ ገዱ አንዳርጋቸው የአማራ ክልል ፕሬዝዳንት ጽ/ቤት እንዳስገቡ የደረሰን መረጃ ያመለክታል። የምሁራኑን ደብዳቤ ከአባሪ ሰነዶች ጋር እንደሚከተለው አቅርቦናል፡

ጉዳዩ --- ኦሮምኛን በአማራው ክልል በግእዝ ስለማስተማር

ጥር 30 ቀን 2010 ዓ.ም.

ለተከበሩ አቶ ገዱ አንዳርጋቸው የአማራው ክልላዊ መንግስት ፕሬዘዳንት

ክቡር ፕሬዘዳንት ሆይ፡-

የአማራ ክልል ከኦሮሚያ ቀጥሎ ብዙ ሕዝብ የሚኖርበት ስፋት ያለው ክልል ነው። ከአማራ ክልል ውጭ በተለያዩ የአገሪቷ ክፍሎች ቁጥራቸው ቀላል የማይባሉ አማርኛ ተናጋሪዎች እንደሚኖሩት፣ የአማራ ክልልም የሌሎች ብሄረሰቦች አባላት በስፋት ይኖሩበታል። ከዚህም የተነሳ በአማራው ክልል ሆነ በተቀረው የአገራችን ግዛቶች የተለያዩ ቋንቋዎች ይነገራሉ።

አንዳንዶች ቋንቋን የማንነት ምልክት አድርገው የማየት ዝንባሌ አላቸው። ሆኖም ግን ቋንቋ በዋናነት የመግባቢያ መሳሪያ ነው። አንድ ሌላ ቋንቋ የምናውቅ ከሆነ፣ አስተማሪ ወይም ሐኪም ሆነን ወይም በተለያዩ ሌሎች ምክንያቶች ቋንቋው የሚነገርበት አካባቢ ከሕዝቡ ጋር በቀላሉ የመግባባት እድል ይኖረናል። ቋንቋ ማወቅ ጠቃሚ ብቻ ሳይሆን ሊበረታታ የሚገባው ነው።

አንደኛ- ከአማርኛና እንግሊዘኛ ቀጥሎ ሌላ ሶስተኛ ቋንቋ ስለማስተማር

በአዲስ አበባና በአማራው ክልል (ከሚሴ ከተማ የሚገኝበት በአማራው ክልል የኦሮሚያ ልዩ ዞንን ሳይጨመር) በትምህርት ቤቶች የአማርኛና የእንግሊዘኛ ትምህርቶች ይሰጣሉ። በሌሎች ክልሎች ግን ዜጎች ሌላ ሶስተኛ ቋንቋ ይማራሉ። ለምሳሌ በትግራይ ክልል እንግሊዘኛ፣ አማርኛና ትግሪኛ፣ በደቡብ ክልል ሃዲያ ዞን ውስጥ እንግሊዘኛ፣ አማርኛና ሃዲይኛ፣ በሶማሌ ክልል እንግሊዘኛ፣ አማርኛና ሶማሌኛ ይማራሉ። የአዲስ አበባና የአማራው ክልል ተማሪዎች ግን ብዙ ቋንቋ አለማወቃቸው ጥቅሞች እንዲጎድልባቸው ሊያደርግ ይችላል ብለን እናስባለን።

ከአሥራ ዘጠኝ አመታት በፊት ፣ ሁሉም ክልሎች (ከአማራ ክልልና ከአዲስ አበባ በስተቀር) ከአማርኛ በተጨማሪ የአፍ መፍቻ ቋንቋቸውን ስለሚማሩ፣ በአማራው ክልልና በአዲስ አበባ ግን የአፍ መፍቻና የፌደራሉ የስራ ቋንቋ አንድ በመሆኑ፣ የክልሉ ተማሪዎች አንድ የሀገር ውስጥ ቋንቋ ብቻ በመማር በወደፊት የስራ ህይወታቸው ላይ የሚደርሰውን ተግዳሮት ለመቀነስ፣ የክልሉ የትምህርት ቢሮ አንድ ጥናት አስጠንቶ ነበር። በዚህ ጥናት ዙሪያ የአዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ መምህር የሆኑት ዶ/ር በድሉ ዋቅጃራ፣ በፌስ ቡክ ገጻቸው፡ “በ1990 - የክልሉ ትምህርት ቢሮ ለጨረታ ያቀረበውን፣ የተጠቀሰውን ጥናት ያጠናነው እኔና ሁለት የባህር ዳር ዩኒቨርሲቲ የስነ-ትምህርት ባለሙያዎች ነበርን። በክልሉ በሳይንሳዊ መንገድ ናሙና በመውሰድ (ወላጆችን፣ የትምህርት አስተዳደር ሰራተኞችን፣ መምህራንንና ተማሪዎችን) በተደረገው በዚህ ጥናት የተገኘው ውጤት የኦሮምኛ ቋንቋ በክልሉ ትምህርት ቤቶች

በሁለተኛ ቋንቋነት እንዲሰጥ በአንደኛነት መመረጡን ነው። ከዚህም ሌላ አጥኚዎቹ አዋሳኝ ቋንቋዎችን ከግምት ያስገባና ጥናቱን መሰረት ያደረገ ሀሳብ (recommendation) አቅርቦን ነበር” ሲሉ ጽፈዋል። ዶ/ር በድሉ፣ ከሰማኒያ ሺህ ብር በላይና ወደ አንድ አመት ገደማ የፈጀው ጥናት ውጤት፣ የአማራ ክልል ምክር ቤት ባዘጋጀው መድረክ ቀርቦ ውይይት እንደተደረገበት ገልጸዋል። በመሆኑም ክብርነትዎ ለጉዳዩ ትኩረት በመስጠት የአማራው ክልል የትምህርት ፖሊሲ የሚሻሻልበትና ከአማርኛና ከእንግሊዘኛ ቀጥሎ በዜጎች ወይንም በወረዳው አስተዳደር ምርጫ ሶስተኛ የአገራችንን ቋንቋ የሚማሩበት ሁኔታ ቢመቻች ጥሩ ሊሆን ይችላል ብለን እሳስባለን። ያ ከሆነ አብዛኞቹ ወረዳዎች ምርጫቸው ኦሮምኛ ሊሆን ይችላል ብለን እናስባለን።

ይህ አሰራር በሰለጠኑት አገራት በተለይም በአውሮፓ የተመለደ አሰራር ነው። ለምሳሌ በፈረንሳይ የትምህርት ፖሊሲ እያንዳንዱ ዜጋ ከፈረንሳይኛና ከእንግሊዘኛ በተጨማሪ ሌላ ሶስተኛ ቋንቋ በምርጫ እንዲማር ይደረጋል። አንዳንዶቹ ጀርመንኛ አንዳንዶቹ ራሺያኛ፣ አንዳንዶቹ ጣሊያንኛ ይመርጣሉ።

ሁለተኛ - የግእዝ ፊደላትን መጠቀም የአገር ቅርስ መጠበቅ ብቻ ሳይሆን የተሻለም ነው

ምእራባውያን ለጥቁር ህዝብ መሸጥና መዋረድ እንደ ምክንያት የሚጠቀሙበት አንዱና ትልቁ መከራከሪያቸው “ጥቁሮች የራሳቸውን ስነፅሁፍና ፊደል መቅረፅ ያልቻሉት ዝቅተኞች ስለሆኑ ነው” የሚለው ነው። ይህን ትርክት ውድቅ ለማድረግ፣ ግእዝን ምናልባት የተሻለ ስምም ሰጥተን ኢትዮጵያ ወይም ሌላ ብለነው ወደቀረው አፍሪካ እንዲስፋፋ መታገል ነበረብን። ሆኖም በተለያዩ አገራዊ አጀንዳዎች በመወጠራችንና በሃገራችን የሰፊነው የማንነት ፖለቲካና ከኢትዮጵያ የተለየ ማንነት ይፈልጉ የነበሩ አክራሪ ብሄርተኞች አሉታዊ ጫና ምክንያት አላደረግነውም። እንኳን ወደ አፍሪካ አገሮች ግእዝን ልንወስድ ቀርቶ በአገራችን የነጮችን ፊደል፣ ላቲን፣ ለአንዳንድ ኢትዮጵያ ቋንቋዎች እየተጠቀምን ነው። አንዳንድ ወገኖች የግእዝ ፊደልን የአንድ ብሄረሰብ እርስት አድርገው የመቁጠር ዝንባሌ ሲኖራቸው አንዳንዶች ደግሞ የግእዝ ፊደል ብቃት እንደሌለው አድርገው ያስባሉ። የላቲን ፊደላት ተናጋሪው እንደሚናገረው አይጻፉም። ስፔሊንጉን ለማወቅ ችግር ነው። በኢትዮጵያ ፊደላት ግን ሰው እንደሚናገረው ስለሚጻፉ፣ የስፔሊንግ ስህተት ሊሠራባቸው አይችልም። ስለዚህም ከላቲን ፊደል ይልቅ ግእዝ የበለጠ ይመረጣል።

ኤርትራውያን መቼ የግእዝን ፊደል አንፈልግም አሉ? ከኢትዮጵያ ተገነጠሉ እንጂ መቼ ከፊደላችን ተገነጠሉ? እንዲያውም እነሱ ቀደም ሲል በጣልያን ቅኝ ግዛት ተገዝተው ስለነበር፣ በላቲን እንቅስቃሴው ቢሉ፣ ጥሩ ሰብብ በሆናቸው ነበር። ከላቲን ይልቅ ኢትዮጵያውያኑ ፊደላት ብዙ ጥቅሞች እንዳላቸው በመገንዘባቸው ግን ፊደሎቻችን ላይ መጭጭ ብለው ይዘዋቸው ሄዱ።

ግእዝ የአማራው ማህበረሰብ ሳይሆን የሁሉም ኢትዮጵያውያን ቅርስ ነው። ከአረብኛ ውጭ ብቸኛው የጥቁር ሕዝብ ፊደል ነው። አማርኛ፣ ትግሪኛ፣ ጉራጌኛ፣ ሃዲዬኛ፣ ከንባትኛ፣ ንወርኛ፣ አፕቀክኛ፣ አገውኛ፣ አደሪኛ፣ ስልጢኛ... በአሁኑ ጊዜ የግእዝ ፊደላትን ነው የሚጠቀሙት። አደሪኛ ለአስር አመታት ላቲን ይጠቀሙ የነበረ ቢሆንም ግእዝ ይሻላል ተብሎ ወደ ግእዝ ዞሯል።

ኢትዮጵያ በአባቶቻችንና እናቶቻችን መስዋትነት ነጻነቷን ጠብቃ የኖረች አገር ናት። የራሷ ባህል፣ የራሷ ቋንቋዎች፣ የራሷ ፊደል፣ የራሷ ቅርሶች አሏት። በአገራችን የሌለ፣ ለአገር የሚጠቅም፣ ከባእድ አገር ብንወስድ ችግር አይኖረውም። ሆኖም ግን የተሻለ ነገር ከእኛ ጋር እያለ የሌሎችን ማምጣት ተገቢ አይደለም። ፊደል እንደሌለን፣ ቅኝ የተገዛን ይመስል፣ የኛን የተከበረ ፊደል ጥለን ላቲንን ለኢትዮጵያ ቋንቋዎች መጠቀም ሊበረታታ አይገባም።

ሌሎች ክልሎች የተለየ መስመር ቢከተሉም የአማራው ክልል ግን የአገርን ቅርስ በማስጠበቅ አንጻር የመሪነት ሚናውን እንዲወጣም በአክብሮት እንጠይቃለን።

ሶስተኛ - የግእዝ ፊደላትን ለኦሮሞኛ ስለመጠቀም

አፋን ኦሮሞ በላቲንም በግእዝም ይጻፋል። በኦሮሚያ ክልል በተለይም ኢሕአዴግ ስልጣን ከያዘ በኋላ የተወለዱ ወገኖች አፋን ኦሮሞን በላቲን ነው የሚጻፉትና የሚያነቡት። ሆኖም ላቲኑ በጣም ውስንነት አለው። በኦሮሚያ የሚኖሩ ሌሎች ማህበረሰባትና ከአርባ አመት በላይ የሆኑ ኦሮሞዎች ግእዝ ፊደልን ማንበብ ነው የሚቀናቸው። ቋንቋው በላቲኑ ምክንያት በኦሮሚያ ከተወሰኑ ወገኖች አጥር ውጭ ሊያድግ አልቻለም።

ዶ/ር ፍቁሬ ቶሎሳ፣ ለተከበሩ አቶ ለማ መገርሳ፣ የኦሮሚያ ክልል ፕሬዝዳንት በታህሳስ ወር 2010 ዓ.ም. በአዲስ አድማስ ጋዜጣ ላይ ከጻፉት ግልጽ ደብዳቤ፣ ለኦሮሞኛ ከላቲን ይልቅ ግእዝን መጠቀም ምን ያህል በኢኮኖሚ፣ በትምህርት ቅልጥፍና፣ በሊንጉስቲክ (ቋንቋ ጥናት) እና በሳይንስ አንጻር የተሻለ መሆኑን አስነብበውናል። ዶ/ር ፍቁሬ ቶሎሶ የጻፉትን፣ ዶ/ር አበራ ሞላ ሌሎች በርካታ ምሁራን ያደረጉትን ጥናት በተወሰነ መልኩ ያካተተ ተያያዥ ሰነድ፣ በአጼ ምኒልክ ዘመነ መንግሥት በኦሮሞው ቁስ አባ ኦሲሞስ ነሲቡ በግዕዝ ፊደላት መጫፈ ቁልቁሉ ተብሎ ከተተረጎመው የኦሮሞኛ ቅዱስ መጻፍት ውስጥ የተወሰዱ ሁለት ገጾችን አብረን አያይዘናል።

ክቡርነትዎ ሆይ!

እርስዎ አንደሚገነዘቡት፣ በባዕዳን ፊደል የሚጻፉ አፍሪካውያን፣ በአውሮፓውያን ቅኝ ገዢዎች ሲገዙ የነበሩና ራሳቸው የፈለሰኛቸው የፊደላት አማራጭ ያልነበራቸው ሕዝቦች ናቸው። እኛ በጀግኖች አባቶቻችንና እናቶቻችን ደምና አጥንት ነፃነታችን ተከብሮልን የኖርንና አኩሪ ቅርስ የሆነ የራሳችን ፊደል ያለን ሕዝቦች ቅኝ እንደተገዙትና እንደተዋረዱት ያልታደሉ ሰዎች ልንሆን አይገባም።

በእዚህና እላይ በተዘረዘሩት የአመክንዮ ምክንያቶች፣ እንዲሁም ስለ ክብራችንና ማንነታችን ሲባል እርስዎና የአስተዳደር ባልደረቦችዎ፣ አፋን ኦሮሞ የኢትዮጵያ ቋንቋ እንደመሆኑ በኢትዮጵያዊ ፊደል በግእዝ እንዲጻፍ ፈር ቀዳጅ ይሆኑ ዘንድ በአክብሮት እንጠይቅዎታለን። በአንድ ጊዜ ሁሉንም ማድረግ ባይቻልም፣ ቢያንስ በተወሰኑ ለኦሮሚያ ክልል ቅርበት ባላቸው ወረዳዎች በግእዝ የአፋን ኦሮሞ ትምህርት የሚሰጥበትን ሁኔታ ማመቻቸት ቢቻል በጣም ጠቃሚ ሊሆን ይችላል ብለን እናስባለን።

በአጼ ምኒልክ ዘመነ መንግሥት፣ በኦሮሞው ቁስ አባ ኦሲሞስ ነሲብ፣ በግዕዝ ፊደላት “መጫፈ ቁልቁሉ” ተብሎ የኦሮሞኛ ቅዱስ መጻሕፍት ተተርጉሟል። የዛሬ 120 ዓመት እንኳን፣ ቅዱስ መጻሕፍትን የሚያህል በራሳችን ፊደላት መጻፍ ከቻልን፣ አሁንም በዘመነ ኮምፒዩተር፣ በቀላሉ ኦሮሞኛን ግዕዝ በሚባለው ኢትዮጵያዊ ፊደል ያለ ችግር መክተብ

የማንችልበት ምንም ምክንያት አይኖርም። ዋናው ቀና ልቦና፣ በራስ ፊደል ኩራትና ፍላጎት ናቸው!!

ከታላቅ አክብሮት ጋር፣

1. ዶ/ር አበራ ሞላ
2. ዶ/ር ፍቅሬ ቶሎሳ
3. ፕሮፌሰር ማሞ ሙጩ
4. ዶ/ር ባዬ ይማም
5. ፕሮፌሰር ሃይሌ ላሬቦ
6. አትሌት ገዛኸን አበራ
7. አቶ ግርማ ሰይፉ
8. አቶ ያሬድ ጥበቡ
9. አቶ ሰይፉ አዳነች ብሻው
10. አቶ ተፈራ ድንበሩ
11. አቶ ሙሉጌታ ዉዳ
12. አቶ አበባየሁ ደሜ
13. አቶ ብርሃኑ ገመቹ
14. አቶ አብርሃም ቀጂላ
15. አቶ ሃብታሙ ኪታባ
16. አቶ ግርማ ካሳ

ግልባጭ፣

ለአማራው ክልል የትምህርት ክፍል ቢሮ

ለአማራው ክልል የኮሚኒኬሽን መስሪያ ቤት

ለኦሮሚያ ክልል ፕሬዘዳንት ክብር አቶ ለማ መገርሳ

ለባህር ዳር ዩኒቨርሲቲ ፕሬዘዳንት

ኦሮምኛን በግዕዝ ፊደል መጻፍ ከሳይንስና ቴክኖሎጂ፣ ከታሪክ፣ ከባህል፣ ከጠቀሜታና ከአመችነት አኳያ ያለው ጥቅም በስፋትና በዝርዝር ያስቀመጠ ጥናታዊ ሰነድ ከእዚህ በታች **“ግእዝ ከላቲን ለምን እንደሚሻል የሚያመላክቱ ነጥቦች”** በሚል ርዕስ ቀርቧል።

ግእዝ ከላቲን ለምን እንደሚሻል የሚያመላክቱ ነጥቦች

1. ከኢኮኖሚ አኳያ ግእዝ ከላቲን ይሻላል

የሚከተለውን የቁቤ ጽሁፍ ወስደን፣ ከግእዝና ከላቲን ፊደል የትኛው ይበልጥ ውጤታማና ብቁ እንደሆነ እንመለከታለን፡-

Uummanni Oromoo ilmaan namaa biyya lafaa
ኡመኒ ኦሮሞ ኢልማን ነማ ብያ ለፋ

Kanarratti Uumaman kessaa tokkodha Biyyi
ከነረቲ ኡመመን ኬሳ ቶኮዳ ብዪ

Uumamaa fii jireenya issa Aafrikaa Bahaa
ኡመማ ፊ ጅሬኘ ኢሳ አፍሪካ በሃ

Gara kaabaatti Yemmuu ta’u Uummmata
ገረ ካባቲ የሙ ተኡ ኡመተ

Baha gaanfa Aafrikaatti argamu keessaa
ባሃ ጋንፋ አፍሪካቲ አርገሙ ኬሳ

Isa tokko Seenaan uummata kanaa akkuma
ኢሳ ቶኮ ሴናን ኡመተ ከና አኩማ

Seeraaf sirnaan qulqulleessee barreesse
ሴራፍ ሰርናን ቁልቁሌሲ በሬሲ

Jiraachun baatullee uummata seenaa
ጂራቹ ባቱሌ ኡመተ ሲና

Gudddaa fii gaarii qabu akka ta’e huba
ጉዳ ፊ ጋሪ ቀቡ አከ ተኤ ሁብ።

Chuun nama hin dhiba
ቹን ነመ ሕንድቡ።

ከላይ ከቀረበው ናሙና ውስጥ የተወሰኑ ቃላትን እየጠቀስን፣ ኦሮምኛን ለመጻፍ ከላቲን እና ከኢትዮጵያው ፊደል የትኛው ብቁና ቀልጣፋ፣ ጊዜና ገንዘብ ቆጣቢ እንደሆነ እንይ፤ Uummanni Oromoo ilmaan namaabiyya lafaa “Uumamaa” የሚለው ቃል በላቲን ሲጻፍ 7 ሆሂያት ፈጅቷል። በኢትዮጵያው ግን “ኡመማ” ተብሎ በ3 ፊደላት ይጻፋል። “oromoo” የሚለው ቃል በላቲን 6 ሆሂያት አሉት፤ በግዕዝ ግን “ኦሮሞ” ተብሎ በ3 ሆሂያት ይጻፋል። “ilmaan” የሚለው በላቲን 6 ሆሂያት አሉት፤ በግዕዝ ግን አራት በቂው ነው። “namaa፣ biyya፣ lafaa፣” የሚሉትም ቃላት፣ በላቲን እያንዳንዳቸው 5

ሆሂያት ፈጅተዋል። በግዕዝ ቢሆን ግን “ነማ፣ ቢያ፣ ለፋ” ተብለው እያንዳንዳቸው በ2 ፊደላት ይጻፋሉ።

ኡመኒ ኦሮሞ ኢልማን ነማ ብያ ለፋ Kanarratti Uumama kessaa tokkodha Biyyi የሚሉትን ደግሞ ስናይ “Kanarratti” በላቲን ሲጻፍ 10 ሆሂያት ያስፈልጉታል። በኢትዮጵያው ፊደል በግዕዝ ግን በ 4 ሆሂያት ይጻፋል። “Uumaman” በላቲን 7 ሆሂያት ያስፈልጉታል። በግዕዝ ግን 4 ሆሂያት ይበቁታል። “kessaa” የሚለው በላቲን 6 ሆሂያት ያስፈልጉታል። በራሳችን ፊደል ግን “ኬሳ” ተብሎ በ2 ፊደላት ይጻፋል። “Tokkodha” እና “Biyyi” የሚሉትም በላቲን እንደ ቅደም ተከተላቸው 7 እና 5 ሆሂያት ሲኖሯቸው በግዕዝ ግን 3 እና 2 ሆሂያት ብቻ ነው የሚኖራቸው። ነገሩ በገጽ ሲታሰብ፣ በላቲን 100 ገጽ የሚፈጅ ጽሁፍ፣ በግዕዝ ግን በ40 ገጽ ሊጻፍ ይችላል። ብዙ ሺ ኮፒ ሲታተም በላቲን ሲሆን አላግባብ የሚባክነውንና በግዕዝ ሲሆን ግን የሚቆጠበውን ስንትና ስንት ቶን ወረቀት አስቡት። ጊዜንና ገንዘብን በተመለከተም እንዲሁ ነው። ለምሳሌ ባለ 100 ገፅ በላቲን የተፃፈው መፅሃፍ በ100 ሳንቲም ቢታተም፣ በግዕዝ የተከተበው ግን 40 ሳንቲም ብቻ ይሆናል። ሂሳቡ በሺ ብር ቢሰላ፣ በላቲን ቢፃፍ 6000 ብር ማዳን ይቻላል ማለት ነው። የዚህን ሁሉ ትርፍና ኪሳራ አይተው እርስዎ ይፍረዱ።

2. ከታሪክ አኳያ - ኦሮምኛ በግእዝ ከጥንት ጀምሮ ይጻፍ ነበር

ለእኛ ለአሁኑ ዘመን ሰዎች አዲስ ነገር ይመስለናል እንጂ ለኦሮሞ አባቶቻችን፣ በኢትዮጵያ ፊደላት መፃፍ አዲስና እንግዳ ጉዳይ አይደለም። በቅርቡ በደርግ ዘመን እንኳን “በሪሳ” የሚል ጋዜጣ ነበር። ከዛሬ 120 ዓመታት በፊት ቄስ ኦኒሲሞስ ነሲብ፣ ሙሉውን ቅዱስ መፅሐፍ፣ ከኦሪት ዘፍጥረት እስከ ራዕዩ ዮሃንስ ከትበውበት ነበር። ከዛሬ 200 ዓመት በፊትም እንደፃፉበት የሚያሳይ ሰነድ፣ በቀጣፊው “ጆግራፊ ላጠና ነው” ብሎ መጥቶ፣ ብርቅዬውን “መፅሃፈ ሄኖክ”ን ይዞ በኮበለለው በጀምስ ብሩስ እጅ ተገኝቶ ነበር። ቀደም ሲል በግዕዝ ፊደላት በኦሮምኛ ስለተፃፉት ሰነዶች ሁሉ ጠቅለል አድርጎ ለመናገር

- 1ኛ. ከ16ተኛው ክፍለ ዘመን በፊት የተከተበ ቅዱስ ቁርኣን በሀረር ይገኛል።
- 2ኛ. በ1845 ከአፄ ቴዎድሮስ ዘመን በፊት የመፅሐፍ ቅዱስ ወንጌላት በከፊል የተፃፉበት
- 3ኛ. ከላይ አንደጠቀስኩት፤ ከ120 ዓመታት በፊት በኦሮሞው ሊቅ በቅዱስ ኦኒሲሞስ ነሲብ (አባገመችስ) ሙሉው መፅሐፍ ቅዱስ በአፋን ኦሮሞ የተተረጎመበት

- 4ኛ. በ1967 ዓ.ም. ከ20 በላይ በሆኑ በተለያዩ ብሄርና ብሄረሰቦች ቋንቋ፣ የመሬት አዋጅን ፈትፍቶና ቁልጭ አድርጎ የተገለፀበት
- 5ኛ. የኢትዮጵያ የመሠረተ ትምህርት ከ30 በላይ ብሔር ብሔረሰቦች ቋንቋዎች፣ በብቃትና በጥራት ይሰጥበት የነበረ
- 6ኛ. የ“በሪሳ” ታላቅ የአፋን አሮሞ ጋዜጣ ለዘመናት በበርካታ ቁጥሮች ሲሰራጩበት የነበረ
- 7ኛ. የቀድሞው የኢትዮጵያ ህዝባዊ ሪፐብሊክ መንግሥት በበርካታ ባብዛኛው፣ ከ45 ብሔር ብሔረሰቦች በላይ ቋንቋዎች የተገለጡበት
- 8ኛ. በበርካታ የእስልምና ዝክሮች፣ መንዙማዎች የተፃፉበትና የተዘከሩበት
- 9ኛ. በርካታ የክርስትያን መዝሙራት በአሮሞኛና በሌሎች ቋንቋዎች የተገለጡበት
- 10ኛ. በአፋን አሮሞና በሌሎችም ከረጅም ዘመናት በፊት የመዝገበ ቃላት የተደራጀበት ናቸው።

እንኳን ዛሬ ዳብሮ በኮምፒዩተር ሳይንስ ተደግፎ ድሮም ቢሆን ኢትዮጵያውያን ፊደላት ተፈትነው፣ አሮሞኛን ለማስተናገድ እንደሚችሉ ተረጋግጧል። በዶክተር አበራ ጥረት፣ በዩኒኮድ ዩኒቨርሲቲ ኮድ በመግባታቸው ጠቀሜታቸው ተገልጾ፣ ዓለምአቀፍ ዕውቅናን አግኝተዋል።

ከአሮሞኛ በተጨማሪ፣ በአሁኑ ጊዜ ግዕዝ በዩኒኮድ ዕውቅና ያገኙትን የቢለን፣ ቤንች፣ ምኢን፣ ሙርሲ፣ ሱሪ፣ ትግረ፣ ትግርኛ፣ አገው፣ አውንጂ፣ አማርኛ፣ ዲዚ፣ ዳውሮ፣ ጉሙዝ፣ ጉራጌ፣ ጋሞ ጎፋ እና ግዕዝ ቋንቋዎች የሚጋሯቸውን ቀለሞችና ሌሎችንም ያስከትባል። ለእዚህም ተግባር የዶ/ር አበራ ሞላ ግዕዝኤዲት ገበያ ላይ ውሏል።

3. ከአገራዊ ስነልቦና፣ ከአመችነትና ከቅለት አኳያ ግእዝ ከላቲን ይኻላል

አሮሞኛን የማይናገሩ አያሌ ኢትዮጵያውያን በአሁኑ ጊዜ አሮሞኛን መማር ይፈልጋሉ። በአማራው ክልል እንደ አዲስ፣ አፋን አሮሞ ትምህርት እንዲሰጥ ሲደረግ፣ በባዕዱ ፊደል በላቲን መሆኑ የተማሪዎችን የመማር ፍላጎት በእጅጉ ያመነምነዋል። ያለ ፍላጎት የሚደረጉ አዋጪነታቸው አጠያያቂ ነው የሚሆነው።

በመሆኑም አፋን አሮሞ ሕዝቡ የእኔ ቋንቋ ነው ብሎ ደስ ብሎት እንዲማረው፣ የርሱ ፊደል በሆነው በግእዝ ማቅረቡ፣ ከአገራዊ ስነ-ልቦና አንጻር በጣም አስፈላጊ ነው። ያ ብቻ አይደለም፣ በግእዝ ፊደላት ተማሪዎች እንዲማሩ

ቢመቻችላቸው በቀላሉ ሊቀስሙት ይችላሉ። በግድ በላቲኑ ተማሩ ካልናቸው ግን፣ “ጊዜና ገንዘብ ከሚያባክነው ከላቲኑ ፊደል ይልቅ ቆጣቢ፣ ቀልጣፋና ምቹ በሆነውና በምናውቀው ባገራችን ፊደል እንጽፋለን” ቢሉ፣ ይህ አቋማቸው በቀላሉ የሚታይ አይሆንም።

አንድ ተማሪ የግእዝ ፊደላትን ማንበብና መጻፍ ሲችል አማርኛን ብቻ አይደለም ማንበብና መጻፍ የሚማረው። ትግሪኛንም፣ አፋን ኦሮሞ በግእዝ ከተጻፉ ኦሮሞኛንን፣ ጉራጌኛንና ሌሎችንም ነው። በመሆኑም ለመጀምሪያ ጊዜ አፋን ኦሮሞ ተማሪዎች በግዕዝ ፊደል ሲማሩ፣ አፋን ኦሮሞ እንግዳ አይሆንባቸውም። በቀላሉ ይረዱታል።

4. ከሳይንስ አኳያ - ኦሮምኛን በኮምፒዩተር በተሟላ መልኩ መጻፍ ይቻላል

ኦሮምኛ በኢትዮጵያ ቀለማት ቢፃፍ የተሻለ ነው ሲባል፣ አንዳንድ የድሮ ፖለቲከኞችና የቀድሞ ታጋዮች የሚያቀርቧቸው ሰበቦች፣ “አንዳንድ የኦሮምኛ ቃላት በተለምዶ ግዕዝ በሚባለው ኢትዮጵያዊ ፊደላት ሊፃፉ አይችሉም፣ ለታይፕራይተርም አይመቹም፣” የሚሉ ናቸው። ይህ ግን እውነት አይደለም። ለምሳሌ አይቻሉም ተብለው የነበሩት ፊደላትና ቃላት በአሮሚያዊትዎ ልጅ፣ በሰንዳፋው ተወላጅ በዶክተር አበራ ሞላ መላ እነሆ ተችለዋል።

ደዱ ደዱ ደዱ ደዱ ደዱ
ዳፌ፣ ዳባ፣ ዳራርቱ፣ ባዳዳ፣ ደራ፣

ልክ እንደ ሳይኛዎቹ ፊደላትና ቃላት፣ የኦሮሞ ቀለማት ሁሉ በኢትዮጵያ ፊደላት ተቀርፀው በተግባር ለመዋል እየጠበቁ ነው። እድሜ ለዶክተር አበራ ሞላ እ.ኤ.አ. ከ1987 ጀምሮ በሶፍትዌር ደረጃ ተዘጋጅተው ገበያ ላይ ውለዋል። የአንዱን ቃል ከሌላው መለያ የማጥበቂያ ምልክቶችም ተበጅቶላቸዋል። ዶክተር አበራ ሞላ፣ የግዕዝ ፊደላት ለኦሮምኛና ለሌሎችም ዋና ዋና ቋንቋዎቻችን መፃፊያ ብቁ እንዲሆኑ ለ35 ዓመታት ያህል ለፍተውባቸዋል። ስለዚህ የኢትዮጵያ ፊደላት የላቲኑን ሊተኩ የማይችሉበት ምንም ምክንያት የለም። አውቆ የተደበቀን ቢጠሩት አይሰማም ካልተባለ በቀር። የኢትዮጵያ ፊደላት ኦሮምኛን ለመክተብ ብቁ ከመሆናቸውም በላይ ብዙ ጥቅም ያላቸው መሆናቸውን የሚመሰክሩ ሰነዶች ተዘጋጅተዋል። ዊኪፔድያ ውስጥ ገብተው የዶክተር አበራ ሞላን የምርምር ውጤት ይመልከቱ። የአዲስ አበባው

ዩኒቨርሲቲ ፕሮፌሰር ባዩ ይማም በበኩላቸው፤ በዚህ ጉዳይ ላይ ቀደም ብለው ሰፊ ጥናት አካሂደዋል።

ግዕዝ በዶክተር አበራ ሞላ ኮምፕዩተራይዝድ ሆኖ ለዓማርኛ ተመድበው ከተረፉት ሦስት መርገጫዎች አንዱ ለአፋን ኦሮሞ (Afan Oromo) ሲሆን ሌላው ለትግርኛ ተሰጥቶ የቀረው ለአገው/ቢለን ሥራ ላይ ውለዋል። ይህ በእንዲህ እንዳለ በ፲፱፻፹፫ ዓ.ም. የመንግሥት ለውጥ ጊዜ የአንድ ድርጅት ኦሮሞ ምሁራን ተሰብስበው ከግዕዙ ይልቅ ላቲን ይበጀናል በማለት ግዕዙን (Ethiopic Oromo syllabary) ስለተወጡት የሚከተሉትን መጋራት ሳይጠቅም አይቀርም።

፩. ጥንትም ቢሆን ፊደላት በእጅ ጽሑፍ ሲጻፉ ላቲን ከግዕዙ በፍጥነት የተከተበበት ጊዜ አልነበረም። ምክንያቱም ግዕዝ አንድን ድምጽ በአንድ ቀለም ሲያሰፍር ለአብዛኛው የላቲን ድምጾች ሁለት ቀለሞች ስለሚያስፈልጉት ነው።

፪. የላቲንና ግዕዝ ቀለሞች በማተሚያ መሣሪያዎች ሲከተቡ የሁለቱም ቀለሞች መረጣዎች አጠቃቀሞች እኩል ነበሩ። በእዚህ ዘዴ የኦሮምኛ ዓማርኛ መተርጎሚያ በ1850 ግድም በአቶ ሓብተ ሥላሴ (Lexicon) [857] እና ለኦሮምኛ ሥነጽሑፍ የመጀመሪያው አዲስ ኪዳን ከጥቂት ዓመታት በኋላም ሚስዮኑ ክራጽፍ (J.L. Krapf) በ፲፰፻፸፩ ዓ.ም. በራሱ ስም ያሳተመው ይህንኑ የነአለቃ ዘነብን ፲፰፻፷፪ ዓ.ም. ሥራ “ቁልቁሎታ መጻፎታ ከኩ ሐረዋ” ነበር። [858] አለቃ ዘነብ ወደ ፲፰፻፸፩ ዓ.ም. ግድም የ“ኦሮምኛና አገውኛ መዝገበ ቃላት” ጽፈዋል ይባላል። የአስቴር ጋኖን የትርጉም መጽሐፍ በመጠቀም በ፲፰፻፹፯ ዓ.ም. የታተመው የኦሮምኛ ሐዲስ ኪዳን፣ [859] መጫፊ ቁልቁሎ በ፲፰፻፺፱ እ.ኤ.አ. (፲፰፻፺፪ ዓ.ም.) በቅዱስ አነሲሞስ ነሲብ፣ [860] [861] እና ከእዚያም ወዲህ እንደነ በሪሳ የአሉ ጋዜጣዎች በግዕዝ ፊደል በኦሮምኛ ታትመዋል። ቀደም ብሎም በግዕዝ ፊደል በኦሮምኛ ከቀረቡት መረጃዎች አንዱ ጅምስ ብሩስ የወሰደው የ1790 የኦሮምኛ ትግጉም ጽሑፍና ሌላም አለ። [862] በእጅ የጽሕፈት መሣሪያ ዘመን ታይፕራይተር ዓማርኛን ስለአልጻፈ ላቲን ብልጫ ነበረው።

፫. በዶክተሩ ኮምፕዩተራይዝድ የሆነው ግዕዝ እ.ኤ.አ. በ1987 ለገበያ ቀርቦ በማተሚያ ቤቶች ፊደላቱ መክተብ ስለተጀመረ ምሁራን ደስ ሊላቸውና ሳይንሱንና ቴክኖሎጂውን ማወቅና ማስተዋወቅ በተገባ ነበር። ይህ በአለመደርጉ እ.ኤ.አ. 1992 [863] በፕሮፌሰር ጥላሁን ጋሜታ ወደ ላቲን

ለማዞር ከቀረቡት የአማርኛ የጽሕፈት መኪናን የሚመለከቱት ጊዜ የአለፈባቸው ምክንያቶችም መልሶች ነበሩ። [864] [865][866] ስለዚህ በግዕዝ ፊደል በማተሚያ ፊደላት ሲጻፉ የነበሩት በኮምፕዩተር ስለቀረቡ ቴክኖሎጂው ስለተሻሻለና ስለቀለለ ጉዳዩ ይመለከተናል የአሉት የኦሮሞ ምሁራን ሊደሰቱ የሚገባ እንጂ ወደ ላቲን የሚያስዞር አዲስ ምክንያት አልነበረም። በጊዜውም በፕሮፌሰር ባዬ ይማም በዓማርኛ መልስ ቀርቦ ፕሮፌሰር ሚንጋ ነጋሽና ፕሮፌሰር ሳሙኤል ክንዴ ወደ እንግሊዝኛ ተርጉመውታል። [867]

፬. ላቲን የእራሱ ችግሮች የአሉት ፊደል ነው።

[868] [869] [870] [871] በዶክተሩ ፈጠራ እየአንድአንዱን የግዕዝ ቀለም በሁለት መርገጫዎች መክተብ ተቻለ። ላቲን ይኸን እየአንዳንዱን የግዕዝ ቀለም በሁለት መርገጫዎች የመክተብ ችሎታ ስለሌለው ግዕዝን በግዕዝ ፊደል መክተብ ብልጫ አገኘ። ስለዚህ ኦሮምኛን በላቲን ፊደል መክተብ (ቁቤ) መሻሻል አይደለም።

፭. ይህ በእንዲህ እንዳለ የኦሮምኛው የግዕዝ ፊደል ከሌሎቹ ጋር በዶክተሩ ኮምፕዩተራይዝድ ስለሆነ [872] ለአለፉት ፱ ዓመታት በኮምፕዩተር ቀርቦ በኋላም በዩኒኮድ ዕውቅና ቢያገኝም [873] ሁሉም ባይሆኑ ኦሮምኛ ግዕዙን እርግፍ አድርገው ጥለው ወደ ላቲኑ ስለዞሩ የተፈጠሩት ችግሮች ቀጥለዋል።

፮. በእጅ የጽሕፈት መሣሪያ ዘመን ታይፕራይተር ኦሮምኛን ስለአልጻፈ ላቲን ብልጫ ነበረው። የዶክተሩ ፈጠራ ለእውሸቱ (የፈጠራ) የታይፕራይተር የአማርኛ ነገሮችና ለትክክለኛዎቹ የማተሚያ ቤቶች ፊደላት አጠቃቀሞች ፈውሶች (Breakthrough) ነበር። ስለ ታይፕራይተሩ ድክመት ዶክተሩ እ.ኤ.አ. በ1991 [874] [875] ስለአቀረቡ መሣሪያው ወደ ላቲን ለመዞር ምክንያት መሆን አልነበረበትም። ከእዚያም ወዲህ በኮምፕዩተር የኦሮምኛው የግዕዝ ፊደል በዶክተሩ መክተብ ችሎታና የተጠቃሚዎች መኖር ግንዛቤ ውስጥ ሳይገቡ ብዙ ዓመታት ባክነዋል።

፯. ቁቤ በላቲን ዋየሎች ከሚጠቀሙባቸው በተሻለ አፋን ኦሮም በግዕዙ ሊጠቀም ይችላል። የኦሮምኛን ፊደል ለመክተብ ከላቲኑ ቁቤ የግዕዝ ፊደል ይጠቅማል። [876] [877]

፰. መጽሐፍ ቅዱስ በከፊል እ.ኤ.አ. በ1841 በኦሮሞ ቋንቋ በግዕዝ ፊደል ተጽፏል። [878] [879] እንዲሁም እ.ኤ.አ. በ1875 የኦሮሞ ሓዲስ ኪዳን በግዕዝ ፊደል ታትሟል። [880] [881] [882]

፱. በልሳነ ግእዝና በአፋን ኦሮሞ (ግእዚፊ አፋን ኦሮሞቲን - Giiiziifi Afaan Oromootiin) የተዘጋጀው መጽሐፈ ቅዱስ - ክታብ ቅዱስ - Kitaaba Qiddaasee መጋቢት 10 ቀን 2008 ዓ.ም. በኢ.ሊ.ሌ ሆቴል ተመርቋል። የትርጉማና የአርትአት ሥራው 10 ዓመታት የወሰደው ባለ ሦስት ዓምዱ ክታብ ቅዱስ፡- የመጀመርያው ረድፍ በግእዝ ቋንቋ፣ ሁለተኛው ረድፍ በኦሮሞኛ ሆኖ በግእዝ ፊደል፣ ሦስተኛው ረድፍ በኦሮሞኛ ሆኖ በቁቤ ፊደል ተጽፏል ይላል ሪፖርተር ጋዜጣ። [883] ይህ የግዕዝ ፊደል ኦሮሞኛን አይጽፍም ለሚሉት ማፈሪያ ነው።

፲. መጽሐፍ ቅዱስ ሙሉውን ወይም በከፊል ከ፲፮፻፮ ዓ.ም. ጀምሮ በግዕዝ ቀለሞች በማተሚያ ቤቶች ከታተሙባቸው ቋንቋዎች መካከል የግዕዝ ቋንቋ(ግዕዝኛ)፣ ዓማርኛ፣ ትግርኛ፣ ኦሮምኛ [884] [885] [886] ፣ ሃዲያ፣ ሲዳሞ፣ ከንባታ፣ ወላይታና ጌዴኦ ይገኙበታል። ስለዚህ ለዓመታት በማተሚያ ቤቶች የግዕዝ ፊደላት ሲከተብ የነበረው ኦሮምኛ ኮምፕዩተራይዝ ሆኖ ዛሬ ሥራ ላይ እየዋለ ግዕዝ ኦሮምኛን አይጽፍም ማለት ሳይንስ አይደለም።

፲፩. በአነስ የኖኔያት ግድፈቶች (Spelling / እስፔሊንግ) እና ስፍራዎች (Spaces) ማስከተብ ብልጫዎች የነበረው የግዕዝ ፊደል በዶ/ር አበራ ፈጠራ የተነሳ የግዕዝ ፊደል ሓሳብን በአነስ ጊዜ (Time)፣ መርገጫዎች (Keystrokes) እና ገበታዎች (Keyboards) በኮምፕዩተሮችና የእጅ ስልኮች በማስከተብ ብልጫዎቹ ወደ አምስት ዓይነቶች ከፍ ብለዋል። ለምሳሌ ያህል “ዘ ኩክ ብራውን ፎክስ ጃምፕስ ኦቨር ዘ ሌይዚ ዶግ።” የሚለውን ዓረፍተ ነገር ላቲን በ36 ቀለሞችና በቁቤ በ45 ቀለሞች ከመክተብ ይልቅ በግዕዝ ፊደል በ24 ቀለሞች መክተብ የተሻለ ነው።

፲፪. የቁቤ ሥርዓት እ.ኤ.አ. በ1992 ገደማ የተመሠረተው አንዱ ቀለም አንድን ድምጽ በመወከል ነው ተብሏል። የላቲንም ሆነ የቁቤ ቀለሞች አንድን ድምፅ በአንድ ቀለም ከሚወክለው የግዕዝ ፊደል ጋር የመወዳደር ችሎታ የላቸውም። ላቲን አንድአንድ ድምጾችን የሚከትበው በሁለት ቀለሞች ስለሆነ ሁሉም ቀለሞች ለየብቻቸው አንድ ድምጽ እንዲወክሉ እንኳን ተደርጎ መጠቀም አይቻልም። ለምሳሌ ያህል “d” እና “h” የ“ድ” እስፔሊንግ ስለሆኑ “ዲ”

እና “ኤች”ን በሁለት ቀለምነት ጎን ለጎን አስቀምጦ በ“d” እና “h” ድምጽ ሰጪነት መጠቀም አይቻልም። ይህ ምሳሌ የሚያሳየው ቁቤ የተመሠረተው በጥቂት የአሮሞ ምሁራን ማምታታትም ላይ መመርኮዙን ነው።

፲፫. ማንኛውንም የአሮሞ ፊደል በሦስት መርገጫዎች መክተብ ነውር ነው። ማንኛውንም የአሮሞኛ ድምጽ በሦስት መርገጫዎች መክተብ ነውር ነው።

፲፬. ጥቂት የአሮሞ ምሁራን ዓማርኛ የማጥበቂያ ምልክት የለውም የሚሏቸውን ስሕተቶች ቀጥለውበታል። ዓማርኛ መጥበቅ የአለበትን ቃል ከማይጠብቀው የሚለይበት ሁለት ዘዴዎች አሉት። ከእነዚህ አንዱ ከሚጠብቀው ቀለም አናት በላይ አንድ ነጥብ መክተብ ሲሆን ምሳሌውም በ፲፮፻፺ ዓ.ም. ታትሟል። ይኸንንም አጠቃቀም [ሓዲስ](#) ዓለማየሁ [887] በ“ፍቅር እስከ መቃብር” መጽሐፋቸው አስፋፍተውታል። በአዲስ ቅርጽ ለኮምፕዩተር እንዲስማማ መጥበቅ ከአለበት ቀለም ኋላ እንዲከተብ ተደርጎ ማጥበቂያ በዶክተሩ ፓተንትም ውስጥ አ.ኤ.አ. በ2009 ተጠቅሷል። [888]

፲፭. የቁቤ ዋየሎች “ኤ”፣ “ኢ”፣ “አይ”፣ “አ” እና “ዩ” (“a”፣ “e”፣ “i”፣ “o” እና “u”) ስለሆኑ በቁቤ “ክታቦ”ን ከ“ኪታባ” የመለየት ችግሮች አሉት። ይህ በአዲስ ፊደልነት የቀረበውንም [889] ይመለከታል። ግዕዝ ሰባት እንዲራን ሲኖረው አሮሞኛ 10 ያስፈልጉታል የተባለው ትክክል ከአለመሆኑም ሌላ ቀጥሩን መጨመርም ስለአላዋጣም አልቀጠለም።

፲፮. ይህ ግዕዝና አሮሚፋ ሳይንሳዊ ጽሑፍ ስለ ፊደላቱ እንጂ ቋንቋዎቹን አይመለከትም። የአሮሞ ቋንቋችን መዳከም ስለሌለበት ስለ ፊደል ስንወያይ ስለአልፈጠርናቸው ቋንቋና አሮሞነት መቀላቀል ሳይንስ አይደለም።

፲፯. እነ “ሸ”፣ “ቸ”፣ “ኘ”፣ “ደ”፣ “ጠ”፣ “ጪ”፣ “ጸ”፣ እንዲራኖቹንና ሌሎች ቀለሞች የአሉትን ለአሮሞኛ የሚያስፈልጉትን ቀለሞች ትቶ እነዚህን ወደ የሌሉት የላቲን ፊደል መዞር ሳይንስ አይደለም። [890]

፲፰. የአሮሞኛ ድምጾችንና እርባታዎችን የሚወክል የፊደል ገበታ (ከአማርኛ ታይፕራይተር፣ [ዓረብኛና ላቲን](#)) ለጊዜው የተሻለው ላቲን ነው በማለት በስሕተት የቁቤ አጻጻፍ ሥራ ላይ ዋለ። ይህ ለዓማርኛው በአለመደረጉ ዶክተሩ

በመፍትሔው የደረሱለት ለአፋን ኦሮሞ ጭምር ነው። ምክንያቱም ዓማርኛና አፋን ኦሮሞ በትክክለኛው የግዕዝ ፊደል ለብዙ ምዕት ዓመታት ተጠቅመዋል። [891] የጀምስ ብሩስና ሌሎች መረጃዎችም አሉ። ስለዚህ ዓማርኛውንም ሆነ ሌሎችን ቋንቋዎቻችን ለማይጽፈው የዓማርኛ ታይፕራይተር ሲባል ፊደሉን የተዉት ቋንቋዎች በአንድአንድ ተናጋሪዎች ስሕተት እንጂ በግዕዝ ፊደል ሲጠቀሙ በነበሩ የኢትዮጵያ ሕዝቦች ስሕተት አልነበረም።

፲፱. በዶክተሩ ፈጠራዎች ከ“አ” እና “ከ” መርገጫዎች ፲፱ የግዕዝ ቀለሞች እየተከተቡ ናቸው። [892] [893]

፳. ቁቤ በ“a”፣ “e”፣ “i”፣ “o” እና “u” በተጠቀመው ዓይነት በ“አ”፣ “ኤ”፣ “ኢ”፣ “አ” እና “ኡ” የግዕዝ ቀለሞች መጠቀም ይችላል ነበር። አንዳንድ ኦሮሞዎች “ቢራ” በላቲን ኦሮሚኛ “biirraa” ተብሎ የሚጻፈው ግዕዝ ስለማይችለውም ነው ይላሉ። በ“biirraa” ምትክ “ብኢኢርርአአ” ተብሎ በግዕዝ ፊደል መጻፍ ይቻላል። ስለዚህ ቁቤ የተመሠረተው ሳይንሳዊ ጥቅም ላይ አይደለም። “ቢ” እና “ራ” ቀለሞችን ዓማርኛ በአራት ዓይነቶች ማለትም “ቢራ”፣ “ቢራ”፣ “ቢራ” እና “ቢራ” መጠቀም ይችላል።

፳፩. አንድአንድ የኦሮሞ ምሁራን ግዕዝ የኦሮምኛ ቃላትን አይጽፍም በማለቱ በአለማወቅ በስሕተቱ ገፍተውበታል። ጎደቱ፣ ቶኮፋደ፣ ዱፌ፣ ዱጉማ፣ ጀዲ፣ ዳባ፣ ዳራርቱ፣ ባዳዳ፣ ዳዳ፣ ጄዴ፣ ዲራ፣ ድባፍ፣ ድባ፣ ነንዶከዴስ ምሳሌዎች ናቸው።

፳፪. ጥቂት የኦሮሞ ምሁራን “ዳ” የግዕዝ ኦሮምኛ ቀለም በአንድ ቀለም በሁለት መርገጫዎች ከመክተብ ይልቅ “dha” በማለት በሦስት ቀለሞችና በሦስት መርገጫዎች በኦሮሚኛ መክተብ የተሻለ ሳይንስ ይመስላቸዋል።

፳፫. በሚገባ ሳይታሰብበት የግዕዝ ቀለሞች በላጭነት ጥቅሞች ሳይገለጹ ታልፈዋል። ምሳሌ፡- ግዕዝ ችግር የለውም ማለት ሳይሆን የላቲን ቃላት እስፔሊንግ እድሜ ልክ ቢማሩትም ማስታወስ አይቻልም። በእዚህ ላይ “ኦሮሞ” የሚለው ቃል እስፔሊንግ በላቲን “Oromo” በኦሮሚኛ የአለ በቂ ምክንያት “Oromoo” ነው።

፳፬. በአጠቃቀም የላቲን ፊደል ከግዕዝ ሳድሳን ቀለሞች ጋር አንድ ዓይነት ነው። ግዕዝ እንዲራኑን በአንድ-አንድ ቀለሞች ሲወክል ላቲን ዋየሎቹን ሳድሳኑን ማስከተብ ስለአለበት ከሰባት ጊዜ በላይ እጥፍ ስፍራዎች ያስባክናል።

፳፭. ጥቂት የአሮሞ ምሁራን በስሕተት አሮሚፋ 10 እንዲራን ሲያስፈልገው ግዕዝ ሰባት ብቻ አለው ይላሉ። ዋየል መደራረብ ትርፉ ስፍራ ማባከን ነው። [894]

፳፮. ጥቂት የአሮሞ ምሁራን በስሕተት ላቲን 26 ቀለሞች ሲኖሩት የግዕዙ ብዙ ናቸው ይላሉ። የላቲን “a” ዓይነቶች ከ26 በላይ ናቸው።

አሮሞኛን ጨምሮ እሱ ለኢትዮጵያ ቋንቋዎች የፈጸመውን ተግባር ሁሉ በሚከተለው የዊኪፒዲያ ሊንክ ማግኘት ይቻላል።

https://am.wikipedia.org/wiki/%E1%8A%A3%E1%89%A0%E1%88%AB_%E1%88%9E%E1%88%8B#%E1%8C%8D%E1%8B%95%E1%8B%9D%E1%8A%93_%E1%8A%A6%E1%88%AE%E1%88%9A%E1%8D%8B

በአጼ ምኒልክ ዘመነ መንግሥት በአሮሞው ፓስተር አነሲሞስ ነሲብ በግዕዝ ፊደላት መጫፈ ቁልቁሉ ተብሎ ከተተረጎመው የአሮሞኛ ቅዱስ መፅሕፍት ውስጥ የተወሰዱ ሁለት ገጾች

